

Česká Družina v číslech.¹

Česká družina byla jádrem, z něhož vyrostlo naše sibiřské vojsko, které tak mnoho přispělo k našemu osvobození. Nebude snad pro českou veřejnost nezajímavou otázka, z jakých počátků vyrostla Česká Družina a kolik dobrovolníků během celého jejího trvání — od 15. srpna 1914 do 31. prosince 1915 — k ní náleželo.

Utvoření Družiny bylo povoleno ministerskou radou na žádost českých spolků v zasedání dne 30. července 1914,² a návrh hlavní správy generálního štábu, jak povolený oddíl vytvořit, schválen vojenskou radou 7. srpna 1914.³ Hlavní správa generálního štábu pak vypracovala podrobnosti formování povolených oddílů, jímž byl pověřen štáb kyjevského vojenského kraje.⁴ Poněvadž nebylo možno ustanovit napřed, jaké množství dobrovolníků se přihlásí, nebyla tehdy ani stanovena určitá jednotka vojenská, která má být zřízena. Povoleno postaviti oddíl od jednoho samostatného, třeba dvourotného, praporu do dvou samostatných pluků.⁵

Organisátoři Družiny, bezpochyby z důvodů agitačních, rádi předpokládali příliš veliký počet dobrovolníků, a skutečně ze začátku, hlavně v sídlech silných českých kolonií městských, počet přihlášených dobrovolníků byl značný. Tak podle novinářské zprávy z Kyjeva přihlásilo se do 15. srpna 1914 v Petrohradě 87, v Moskvě 65 a v Kyjevě 75 dobrovolníků. Účast dobrovolníků venkovských byla v té době ještě malá, což vysvětluje se v téže novinářské zprávě tou okolností, že po venkově nepronikly ještě všude zprávy o organisaci Družiny.

Generální štáb sám s počátku nevěřil, že počet dobrovolníků bude značný. V listině, víž se podpluk. Lotockij pověřuje sestavením Družiny, předpokládá štáb kyjevského vojenského kraje, že se dostaví asi 540 dobrovolníků, a proto pomyslí se na postavení Družiny o dvou rotách.⁶

¹ Všechna data jsou uváděna podle ruského kalendáře.

² Главное Управление Генер. Штаба з 5. VIII. 1914 č. 2843. Kopie v arch. 2. pl. O tom hlavní správou gener. štábu podáno oznámení náčelníku kyjevského vojenského kraje telegramem č. 3468 z 1. srpna 1914. Главное Управление Генер. Штаба ze dne 7. VIII. 1914 č. $\frac{2871}{293}$ Kopie v arch. 2. pl.

³ Carovo potvrzení 17. srpna 1914. Hlavní správa gen. št. č. 3095. Arch. 2. pl.

⁴ Hlavní správa gen. št. č. $\frac{2871}{293}$. Arch. 2. pl.

⁵ Hlavní správa gen. št. č. 2843. Arch. 2. pl.

⁶ Náčelník štábu kyjevského voj. kraje č. 16816 ze dne 2-VIII-1914. Arch. 2. pl.

Později však hlavní zpráva generálního štábu přenechává štábu kyjevského vojenského kraje, aby podle toho, kolik dobrovolníků se přihlásí, určil rozsah oddílů, jež se měly utvořit, a vypracoval do podrobnosti číselný stav, v němž jmenované oddíly měly být udržovány. Tento stav bude pak směrodatným při tvoření a udržování jednotlivých oddílů.⁷

V českých oddílech podle ustanovení hlavní zprávy gen. štábu mají být netoliko čeští dobrovolníci, nýbrž i značný kádr vojáků ruských — z toho důvodu, že prý jest třeba mít v těch oddílech kádr vojáků dobře znajících rusky a řádně obeznámených s pravidly ruské služby vojenské. Všichni velitelé a úředníci, část lékařů a každé rotě neméně než třetina důstojníků a velících poddůstojníků a takže i všichni neřadoví vojáci mají být Rusové.⁸

Konečný číselný stav České Družiny byl ohlášen v rozkaze kyjevskému vojenskému kraji z 13. září 1914. Listina zní takto:⁹

Není určeno k ohlášení!

Rozkaz.

Kyjevskému vojenskému kraji.

Kyjev, 13. září roku 1914.

Č. 375.

Zároveň oznamuji číselný stav kyjevské České Družiny, nařizuji, aby jím se řídili a provedli jej ti, kterých se týká.

(Krajskému štábu:)

Podepsal:

Hlavní náčelník kraje
generál pěchoty Bucholz.

Viz „Rozkaz kyjevskému voj. kraji“ 24. září 1914 č. 419 (poznámka k číselným stavům, nepodléhající ohlášení).

Potvrzeno 10. září 1914.

K rozkazu K. V. k. 1914
č. 375.

Hlavní náčelník kyjevského
vojenského kraje
generál pěchoty Bucholz.

Nemá být ohlášeno.

Podle uvedeného číselného stavu bylo v Družině 13 důstojníků Rusů, 8 Čechů. Z úředníků byli 3 Rusové, Čech žádný. Místo staršího lékaře zůstalo až do února r. 1915 neobsazeno.¹⁰ První Čech, který zastával v Družině místo lékaře, byl medik Bibl, jmenovaný zástupcem lékaře v říjnu r. 1915.¹¹

Co se týče prostých vojáků-Rusů, tu všichni neřadoví vojáci měli být Rusové. Podle původního úmyslu hlavní správy generál. štábu, zříditi totiž pouze dvourotný prapor českých dobrovolníků, mělo být prostých vojáků ruských 124 (mimo 8 důstojníků a 4 úředníky).¹² Když pak později se hlavní správa rozhodla k zřízení Družiny o 4 rotách, byl ovšem i počet vojáků-Rusů přiměřeně zvýšen. Nesmíme ovšem bráti zřetel pouze k vojákům neřadovým — těch podle číselného stavu čtyřrotného praporu mělo

⁷ Hlavní správa gen. št. č. $\frac{2871}{293}$. Arch. 2. pl.

⁸ Hlavní správa gen. št. č. 2843. Arch. 2. pl.

⁹ Archiv štábu 2. pl. Kniha XVII/3.

¹⁰ Rozkaz Družině č. 173 z 3. února 1915.

¹¹ Rozkaz Družině č. 413 z 1. října 1915.

¹² Náčelník štábu kyjevského voj. kraje č. 16816. Archiv št. 2. pl.

býti pouze 149 — nýbrž musíme připočítati ještě množství ruských poddůstojníků i vojáků řadových. Podle rozkazů Družině bylo v srpnu r. 1914 zařadeno do Družiny 135 a v září téhož roku 138 vojáků ruských. Toto číslo odpovídalo by přibližně dvojnásobnému původnímu číslu kádrových, stanovených pro dvourotný prapor.

Číselný stav České Družiny

(podle číselného stavu samostatného střeleckého praporu č. 17 a číselného stavu č. 2, dosáhnuvšího nejvyššího potvrzení 2. března 1913 [tajně]).

H o d n o s t	Počet hodností		Roční služné				P o z n á m k y
	Stav válečný	Stav mírový	Služné		Na stravu		
			základní	zvýšené	základní	zvýšené	
Důstojníci.							
Velitel Družiny plukovník neb podplukovník	1 ¹	—	—	—	1560	—	¹ Podplukovník Lotockij
Velitel hospodářské správy podplukovník, kapitán neb štábní kapitán	1 ²	—	—	—	660	—	² Štábní kapitán Pljuto
Velitel neřadového oddílu poručík neb podporučík	1 ³	—	—	—	360	—	³ Praporčík Volk
Rotných velitelů kapitánů	4 ⁴	—	—	—	360	—	⁴ Štábní kapitán Zembalevskij, poručíci Pavlov a Ivšin a podporučík Nachtman
Pobočník (jest zároveň tajemníkem kárného výboru)	1 ⁵	—	—	—	96	—	⁵ Praporčík Brovko
Mladších důstojníků	13 ⁶	—	—	—	—	—	⁶ Pět praporčíků činné služby a osm Čechů
Dohromady štábních důstojníků a důstojníků	21						⁷ Lékař Zacharov
Úředníci.							⁸ Přednosta kanceláře kolležský registrátor Žilenko
Lékaři starší	1	—	1080	1344	420	420	⁹ Pokladník zastupce vojenického úředníka Grigorjev.
mladší	1 ⁷	—	720	876	96	96	
Přednosta kanceláře hospodářského oddělení (stav č. 21 kn. II)	1 ⁸	—	375	—	375	—	
Pokladník, který jest zároveň ubytovatelem a správcem zbrojních skladů	1 ⁹	—	300	—	300	—	
Kapelník na smlouvu	1						
Dohromady úředníků	5						

Družinní hudba složena byla úplně z Čechů. V tomto číselném stavu byla úředně udržována Družina až do doby, kdy byl pro ni vydán nový číselný stav, kdy byla rozšiřována o druhý prapor.

Již od prvních měsíců roku 1915 zabývalo se české vedení v Rusku myšlenkou zřídit české vojsko. Myšlenka ta pro nesouhlas vlády nemohla

Hodnosti vojáků	Podle vojén. čísel. stavu	Roční služné	Pravidelné		Zvýšené			
			rublů	kop.	rublů	kop.		
Vojáci.								
a) Řadoví:								
Šikovatelů	4	72	6	—	9	—		
Zbrojmistrů	4	48	4	—	6	—		
Poddůstojníků { četařů	16	48	4	—	6	—		
{ desátníků	64	12	1	—	1	50		
Trubačů { družinných	1	48						
{ rotných	8	720	—	60	—	90		
Hudebníků { starších	1	48	4	—	72	—	} z dobrovolníků	
{ mladších	23	720	—	60	—	90		
Svobodníků	80	720	—	60	—	90		
Vojáků	720	6	—	50	—	75		
Dohromady řad. vojáků	921							
b) Neřadoví:								
Pisárů { družinných	1	72	6	—	9	—		
	starších s pro- středním platem	1	48	4	—	6	—	
		mladších	2	12	1	—	1	50
Litograf	1	48	4	—	6	—		
Ranhojčů { starších	1	72	6	—	9	—		
	mladších	1	48	4	—	6	—	
	rotných	4	48	4	—	6	—	
	zvěrolékař- ských	1	72	6	—	9	—	
Sluhů	22	6	—	50	—	75		
Dozorců v ne noc ci	1	48	4	—	6	—		
Nemocničního personálu	4	6	—	50	—	75		
Sanitářů	32	6	—	50	—	75		
Zbrojírský mistr nebo zbrojir	1	48	4	—	6	—		
Stříhačů či svrškařů pod- důstojníků	1	48	4	—	6	—		
Krejčích	4	6	—	50	—	75		
Kovářů { družinných	1	12	1	—	1	50		
	rotných	1	6	—	50	—	75	
Tesařů { družinných	1	48	4	—	6	—		
	rotných	1	18	1	10	2	25	
Koči { četařů	1	48	4	—	6	—		
	desátníků	1	12	1	1	50		
	prostých	28	6	—	50	—	75	
	pro opatrování důstojnických koní	10	6	—	50	—	75	
Kuchařů	8	6	—	50	—	75		
Pekařů	12	6	—	50	—	75		
Dělníků při kuchyni pro hospodářské potřeby	8	6	—	50	—	75		
Dohromady neřadových prostých	149							

Koně	Počet	Vozy.	Počet
Řadové :		Nemocniční vůz čtyřkolý	1
důstojnických	9	Lékařnická dvojkolka . .	1
pro štábního trubače . .	1	Kancelářská a pokladní dvojkolka	1
pro vozatajského poddůstojníka	1	Muničních dvojkolek . .	6
tažných	42	Vozíků jednospréžných .	9
10% nad to	5	Kuchyni	4
dohromady	58	Vozíků samovarných . .	2
		dohromady	24

Velitel České Družiny
podplukovník Lotockij.

Adjutant České Družiny
praporčík Brovko.

byti provedena, ale české vedení dosáhlo aspoň souhlasu vlády k rozšíření České Družiny na dva prapory.

Takové rozšíření doporučoval štáb 3. armády, již byla Družina od začátku svého působení na frontě přidělena, již v březnu r. 1915. Češi prý prokazují ruské armádě znamenité služby jako tlumočníci, rozvědčici i řadoví vojáci, a bude tedy jen s prospěchem, budou-li jich oddíly rozmnoženy. Doplněním mohou prý sloužit vojáci-Ceši, převedení do Družiny z ruských řadových pluků jihozápadní fronty nebo jich záložních praporů, po případě i dobrovolníci-zajatci.¹³

Myšlenka přijímatí do Družiny zajatce — rakouské vojáky, kteří dostali se do ruského zajetí v boji, nebyla ovšem nová. Již v prosinci r. 1914 vstoupilo do Družiny množství zajatců právě do zajetí se dostavších. Přijati byli sice do Družiny na základě úředního povolení, ale byli vlastně nadpočetnými, neboť s nimi přesahoval počet družinníků číslo stanovené úředním stavem číselným.

Když bylo povoleno rozšířit Družinu na dva prapory, povolen pro ni také nový číselný stav.¹⁴ Podle něho má mít Družina 1 velitele Družiny, 2 velitele praporů, 1 náčelníka hospodářské správy, 8 velitelů rot, 1 velitele neřadového oddílu (zároveň jest velitelem vozatajstva), 1 adjutanta, 25 mladších důstojníků (po 3 v rotách řadových a 1 v neřadovém oddílu); dohromady 39 důstojníků. Úředníků: 1 staršího a jednoho mladšího lékaře, 1 pokladníka, 1 hospodářského účetního, 1 správce výzbroje, 1 kapelníka; dohromady 6. Vojáků řadových 1972, neřadových 118, dohromady 2090. Nový tento číselný stav byl sice vydán z rozkazu náčelníka štábu nejvyššího velitele teprve 31. října r. 1915, ale již dávno před tím počalo se s rozšiřováním Družiny. Koncem června r. 1915 začíná se s tvořením 5. roty¹⁵ a téhož dne, kterým jest datován rozkaz náčelníka štábu nejvyššího velitele o dvoupraporové Družině, vydán rozkaz k utvoření 8. roty.¹⁶

Žádost za úřední přejmenování Družiny podána byla na příslušná místa dne 9. listopadu r. 1915¹⁷ a od 31. prosince r. 1915 skutečně úředně se měla

¹³ Doklad adjutanta štábu generál-ubytovateli štábu 3. armády ze 14. března 1915 Archiv národního osvobození.

¹⁴ Rozkaz nejvyššího velitele č. 70 a náčelníka štábu nejvyššího velitele č. 191. Kopie zaslaná vojenské komisi svazu čsl. spolků v Rusku. Archiv št. 2. pl.

¹⁵ Rozkaz Družině č. 319 § 2. Mobil. odděl. kancel. legii.

¹⁶ Rozkaz Družině č. 443 § 4.

¹⁷ Dopis Tučka a Rejmana Svazu ze dne 9. listopadu 1915 č. 205. Arch. národ. osvob.

Výkaz k 1. lednu 1915:¹⁸

Jméno roty nebo oddílu	Podle seznamu	V nemoc- nici	Na slu- žebním poslání	Přítomno
1. rota	193	38	4	152
2. rota	194	33	6	156
3. rota	197	12	—	185
4. rota	167	22	1	144
hudební oddíl	24	1	—	23
neřadový oddíl	157	4	3	150
dobrovolníci novobrancí	259	1	—	258
celkem	1191	110	14	1069

Výkaz k 1. červnu 1915:¹⁹

Jméno roty nebo oddílu	Podle seznamu	V nemoc- nici	Na slu- žebním poslání	Přítomno
1. rota	226	55	5	168
2. rota	243	63	6	174
3. rota	241	26	2	213
4. rota	195	41	4	150
záložní rota	44	6	1	37
hudební oddíl	24	2	—	22
neřadový oddíl	147	10	3	134
celkem	1122	203	21	898

Výkaz k 1. září 1915:²⁰

Jméno roty nebo oddílu	Podle seznamu	V nemoc- nici	Na slu- žebním poslání	Přítomno
1. rota	212	73	10	129
2. rota	211	63	15	133
3. rota	234	26	9	199
4. rota	176	38	15	125
5. rota	156	16	3	137
záložní rota	76	6	3	67
hudební oddíl	23	7	—	16
neřadový oddíl	146	11	3	132
celkem	1236	240	58	938

Výkaz k 1. lednu 1916:²¹

Jméno roty nebo oddílu	Podle seznamu	V ne- mocnici	Na slu- žebním poslání	Na dovo- lené	Přítomno
1. rota	186	43	15	5	123
2. rota	201	53	22	7	119
3. rota	225	30	33	7	155
4. rota	161	36	16	1	108
5. rota	161	23	2	5	132
6. rota	161	7	—	2	152
7. rota	149	15	—	3	131
8. rota	89	7	1	3	78
záložní rota	106	16	4	1	85
neřadová rota	108	12	2	4	90
hudební oddíl	35	2	1	2	30
kulometný oddíl	15	—	1	—	14
celkem	1597	243	97	40	1217

¹⁸ Rozkaz Družině č. 140 § 1 z 1. ledna 1915. Mobil. odděl. kanc. legii.¹⁹ Rozkaz Družině č. 291 § 2 z 1. června 1915.²⁰ Rozkaz Družině č. 390 § 2 ze 7. září 1915.²¹ Rozkaz Družině č. 507 § 2 ze 3. ledna 1916.

nazývati Česko-slováckým střeleckým plukem.²² Byla od té chvíle řadovým plukem, kdežto doposud počítána byla k oddílům domobraneckým.²³ Ale rozkazy Družině vydávány byly až do 20. ledna 1916.

Měsíc	začísleno	vyčísleno	padlo	zemřelo od ran	zemřelo	nezvěstno	sběhlo	na služebním po- stání na dovolené	posláno do nemocnice	vrátilo se	raněno	Počet a) podle seznamu b) přítomných
1914 srpen	769	14	—	—	—	—	—	5	9	—	—	1-IX-1914 a) 755 b) 741
září	345	71	—	—	—	—	—	13	27	18	—	1-X-1914 a) 1029 b) 993
říjen	4	10	—	—	2	—	1	1	39	8	—	1-XI-1914 a) 1023 b) 965
listopad	24	55	3	—	—	5	—	5	54	16	3	1-XII-1914 a) 992 b) 881
prosinec	278	30	3	1	1	12	4	19	58	15	16	1-I-1915 a) 1191 b) 1069
1915 leden	13	42	2	1	1	—1	—	5	41	14	3	1-I a) 1211 b) 1006
únor	7	13	1	1	2	—1	—	2	54	25	4	1-III a) 1205 b) 969
březen	7	8	—	—	3	2	—	2	55	40	9	1-IV a) 1204 b) 951
duben	4	17	3	—	—	3	4	5	39	31	29	1-V a) 1191 b) 925
květen	11	19	1	—	—	1 rajat 3	—	6	57	23	14	1-VI a) 1183 b) 877
červen	160	24	7	2	1	4	1	2	43	26	10	1-VII a) 1319 b) 994
červenec	3	15	2	—	1	—	1	11	61	32	9	1-VIII a) 1307 b) 972
srpen	7	18	—	—	—	5	—	31	46	35	3	1-IX a) 1296 b) 919
září	69	6	1	1	—	—	—	34	34	26	2	1-X a) 1359 b) 940
říjen	220	12	1	—	1	—	—1	20	19	41	3	1-XI a) 1567 b) 1150
listopad	250	158	—	—	—	—1	—1	32	32	40	1	1-XII a) 1659 b) 1218
prosinec	54	40	1	—	—	—	1	48	49	45	3	1-I-1916 a) 1673 b) 1180
do 20. ledna 1916	12	6	1	—	—	—	—1	30	25	57	—	
celkem	2237	558	26	6	12	35	9	271	762	492	109	

Ač tedy byl pro Družinu vydán pevný číselný stav, je pochopitelné, že počet družinníků stále kolísal. Mimo příčiny obvyklé, jako nemoc, smrt, ať už od nemoci či v boji a pod., příčinou u Družiny velmi vážnou bývalo služební poslání, po případě i přidělení na delší dobu k nějakému jinému oddílu.

²² Rozkaz armádám záp. fronty ze dne 15. ledna 1916 č. 766 v doplňku k rozkazu. Družině č. 524 § 2 v rozkaze čsl. střel. pluku č. 532 § 2 ze dne 28. ledna 1916. Kniha rozkazů v mobilizačním oddělení kanceláře legii.

²³ Protokol 52. zasedání správy Svazu z 9. října 1915 § 9. Archiv národ. osvobození.

Za účelem lepšího názoru podávám zde několik výkazů o číselném stavu Družiny za celou dobu jejího trvání.

Kolísal tedy počet všech družinníků (dobrovolníků i ruských vojáků) během roku 1915, to jest celkem od postavení plného praporu do postavení dvou praporů, přibližně mezi 1200 a 1600 vojáky.

Na konec podávám ještě přehled pohybu číselného stavu družinníků od srpna 1914 do 20. ledna 1916 (kdy byl vydán poslední rozkaz Družině):²⁴

Tam, kde mezi nezvěstnými nebo sběhlými uvedena jsou čísla záporná, znamená to, že dotyční jednotlivci sice byli prohlášeni za nezvěstné nebo za sběhy, ale později se zase vrátili.

Major Inž. BOH. JUNGER:

Zkušenosti světové války a posiční válka.

K článku p. plukovníka K. Wagnera „Lvov a Marna“ („Vojenské Rozhledy“, roč II., str. 69 n.) dovoluji si připojit tyto poznámky:

V uvedeném článku byl z výsledků válečných operací vyvozován výlučně význam útoku, kdežto posiční válka byla vyličena jako zlo, jehož se třeba správným útokem vyvarovati. Posiční válka vzniká podle toho jen ze strategických chyb, jest úmorným prodlužováním války a dlužno se proto postarati, aby se v budoucnosti neopakovala.

Lze úplně souhlasiti s názorem, že rozhodujícím aktivním činitelem každé války je útok. O tom nás nepoučila jen poslední válka, to nám hlásí války všech věků. Dějiny se v základních rysech stále opakují, ale způsoby provedení jsou v jednotlivých případech různé. Také ve světové válce se opakovaly stále stejné a přece stále nové variace základů válečných operací, útoku a obrany. Způsob provedení se arci podstatně lišil od způsobu provedení v předchazích válkách. Každá válka měla svá překvapení, jedinečná svého druhu. Důvod třeba hledati v jisté ztrnulosti v ocenění válečných zkušeností a jich uplatnění v přípravách k následující válce; na to bylo správně v článku p. plukovníka poukázáno. Správnost operací byla posuzována ponejvíce podle úspěchu, často skutečně nahodilého. Často měly úspěch operace chybně založené a vedené, ale úspěšné tím, že tento úspěch přivodily zvlášť příznivé poměry. Byla to buď převaha počtem nebo kvalitou, větší houževnatost a vytrvalost vojinů a vůdců, důkladnější příprava k válce v míru, lepší vojenská organisace, výhodnější výzbroj a výstroj, převaha vojenských a technických prostředků, vyspělost zapolí atd. Je spousta činitelů aktivních a pasivních, jež rozhodují o konečném výsledku.

Světová válka vyčerpala nejrůznější variace útoku a obrany, v nichž se jeví důsledky všech naznačených činitelů. Zkušenosti této války nám udávají v každém směru cesty, jimiž se třeba řídit. Jest však třeba stejně pozorně sledovati, jak aktivní, tak i pasivní činitele.

Lze vytyčiti dvě nová hlavní ponaučení ze světové války:

1. Rovnocennost základních operací, útoku a obrany.

2. Rozhodující vliv vojenských a technických prostředků na způsob provedení válečných operací.

V této úvaze není třeba šířiti se o bodu druhém, jehož uznání si všeobecně vynutily zkušenosti světové války.

²⁴ Podle údajů Evidenčního oddělení štábu armádního sboru.